

A gyermekbántalmazás kutatásfejlődésének kiemelkedő lépései – A megrázott gyermek szindróma (Shaken Baby Syndrome - SBS)

Additive information and interesting facts about the history of child abuse - Shaken Baby Syndrome (SBS)

Tománé Mészáros Andrea védőnő, doktorandusz

Nemzeti Népegészségügyi Központ, Budapest, Semmelweis Egyetem Doktori Iskola

toma.andrea66@gmail.com

Dr. Vingender István főiskolai tanár, szociológus, dékánhelyettes

Semmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar, Alapozó Egészségtudományi Intézet, Budapest

vingenderi@se-etk.hu

Initially submitted Sept.25, 2019; accepted for publication Oct. 28, 2019

Abstract

Additive information and interesting facts about the history of child abuse - Shaken Baby Syndrome (SBS) Recognizing and speaking up about child abuse are the results of a long-term development. It is usually placed around the 1930-40s. Nevertheless, child abuse and the mistreatment of children goes hand in hand with the history of childhood. This article presents a segment of this development. The Shaken Baby Syndrome (SBS) is a special form of physical child abuse which mostly endanger new-borns and children under the age of two. Special cases show how American researchers had described clinical symptoms of SBS already more than 100 years ago, how they identified risk factors, how court decisions have been made and how they realized that preventing and recognizing child abuse is a significant public health issue. It was already declared back then that the protection of children is not only the concern of paediatricians, but also that of the state. Yet, only in the 20th century brought with evidences about the harmful individual and social effects of child abuse. Huge discoveries, such as the discovery of X-rays, as well as endeavours of many doctors and researchers was essential to identify child abuse. I will briefly present the life-long activity of such professionals.

Kulcsszavak: gyermekbántalmazás, megrázott gyermek szindróma, SBS

Keywords: child abuse, Shaken Baby Syndrome, SBS

Bevezetés

Lloyd deMause a Columbia Egyetem pszichológus professzorának „A gyermekkor története” című tanulmánykötetében írtak szerint a „A gyermekkor története rémálom, amelyből csak mostanában kezdünk felébredni. Minél távolabb megyünk vissza a történelemben, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a gyermekeket megölték, kitették, testileg bántalmazták, terrorizálták, vagy szexuálisan zaklatták.”¹ Ezt a

¹DEMAUSE, L.: The history of childhood. New York, Harper & Row, 1975

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

nézetét sokan vitatják. Közülük is kiemelkedik Shulamith Shahar, aki óriási forrásanyagot feldolgozva nagyon élesen szembehelyezkedett deMause álláspontjával.² De mai szemmel nézve a gyermekkor története akár lehetne a gyermekbántalmazás története is.

A gyermekbántalmazás felismerése hosszú folyamat volt. Kezdetét legtöbbször az 1930-40-es évekre teszik. Ekkor kezdtek el foglalkozni amerikai orvosok a nem baleset okozta sérülésekkel. Ha nem baleset okozta, akkor feltehetően szándékos tevékenység miatt sérültek vagy haltak meg a gyermekek. Innen már csak egy lépés volt annak kimondása, hogy a szülői rossz bánásmód a kiváltója ennek.

Azonban, ha visszamegyünk a gyermekkor történetében nagyon ellentmondásosak a kutatási eredmények. Számos kiváló szakember vizsgálta a szülő-gyermek közötti viszonyokat és a rossz bánásmód miatt bekövetkezett halálokok körülményei. Egymás között is komoly szakmai viták folytak a gyermekről, mint értékről, a felnőtt-gyermek kapcsolatokról, a fegyelmezési módokról, a nevelési eszköztárról.³ A gyermekbántalmazás története tükrözi mindazt a dilemmát, amellyel a mai napig szembesülünk, bár a kórképről már nagyon sokat tudunk.

A neveléstörténeti munkák között találkozunk olyanokkal, amelyek „megszépítik” a gyermekkor történetét, ezzel leplezve a gyermekekkel szembeni rossz bánásmódot, visszaéléseket. Erre utal Vincze László kritikája, melyet megfogalmazott Fináczy Ernő: Neveléstörténet című műve kapcsán.⁴ A gyermekbántalmazás a gyermekkor történetének árnyoldala, mellyel számolnunk kell.

A gyermekbántalmazás és a megrázott gyermek szindróma (Shaken Baby Syndrome – SBS)

Anglia, 1828. London Catherine Welch⁵

1828. április 10-én a London's Central Criminal Court leírása szerint halálra ítélték a 24 éves Catherine Welch-et, amiért megölte ismeretlen nevű kb. 6 hetes fiú gyermekét. Joseph Holmes, Fulham-i sebész a bíróság előtt vallotta, hogy a 4-6 hetes gyermek szeméi be voltak vérezve, mintha valami erőszakos nyomás érte volna őket. A koponya hátsó részét ütés érte, még a gyermek vízbedobása előtt. A gyermekben nem talált más erőszakra utaló nyomot. A doktor tanácstalanul állt az eset előtt, mert a sérülések keletkezésére nem tudott magyarázatot adni. Nem talált fojtogatásra utaló nyomokat, nem talált olyan külső sérüléseket, amelyek magyarázhatták volna a fej csapódását. Boncolás után az összes belső szervet egészségesnek találta, kivéve az agyat és a tüdőt, melyekben sok vért talált. Azt azonban megállapította, hogy a gyermek halott volt mielőtt a vízbe került. Catherine tagadta, hogy megölte volna a babát. A tanúvallomások alapján bűnösnek találták és kivégezték. Talán ez az első leírás, mely a megrázott gyermek kórképre utal.

Franciaország, Ambroise Tardieu (1818-1879)

Újabb jelentős állomás a bántalmazott gyermekek történetében a XIX. század kiemelkedő törvényszéki orvosának a francia Ambroise Tardieu-nak a munkássága. Csaknem 100 évvel Henry Kempe által

²SHAHAR, S.: Gyermek a középkorban. Budapest, Osiris. 2000

³VAJDA, Zs. KÓSA, É.: Neveléslélektan. Budapest, Osiris Kiadó 2005

⁴VINCZE, L: Appendix neveléstörténeti munkákhoz (A „feketé pedagógia” történetéből) Magyar Pedagógia 91. évf. 3–4. szám 195–214. (1991)

⁵The Proceedings of the Old Bailey, 1674-1913 https://www.oldbaileyonline.org/browse.jsp?id=t18280410-17&div=t18280410-17&terms=Catherine_Welch#highlight

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

megalkotott fogalom „a megvert gyermek szindróma” előtt foglalkozott a gyermekek bántalmazásának kérdésével. Tardieu az orvosi doktorátusát a párizsi Faculté de Médecine-ben szerezte, később a Francia Orvostudományi Akadémia elnöke, valamint a Párizsi Egyetem Orvostudományi karának dékánja és jogi orvosprofesszora lett. Fő szakterülete a toxikológia és a kriminalisztika volt. (1. ábra)

Igazságügyi szakértőként több mint, 5000 esetben működött közre. Ezek között volt számos híres és hírhedt bűncselekmény is (pl. Françoise Choiseul-Praslin hercegnő esete, akit férje gyilkolt meg, majd a férj öngyilkosságot követett el. Az eset közvetlenül hozzájárult az 1848-as francia forradalomhoz). A „Kriminalisztikai és klinikai vizsgálat a mérgezésről” című műve elnyerte a Francia Tudományos Akadémia díját és évtizedekig alaplátnak számított.⁶

1. ábra Ambroise Tardieu (1818-1879)

Közegészségügyi munkája is jelentős volt. A Higiéniai Tanács elnökeként felelt a közhigiénéért. Négy kötetes klasszikus közegészségügyi tankönyve a Higiéniai és közegészségügyi szótár több kiadást megélt.⁷ Foglalkozott a munkavállalók egészségi állapotával és munkakörülményeivel. Kiemelt területe volt a gyermekek munkakörülményeinek vizsgálata. Elsősorban a gyárakban, bányákban dolgozó kisfiúk és kislányok sorsa iránt érdeklődött.⁸ Leírta milyen pusztító testi és mentális hatással van a gyermekekre a nehéz fizikai munka és a szörnyű munkakörülmények. Felismerte, hogy a környezeti hatások egészségkárosodással járnak, deformálódnak a csontjaik, a növekedésükben zavart szenvednek, súlyos balesetek érhetik őket. Nem utolsósorban nagy az esélye, hogy a felnőttek a gyermekek kiszolgáltatottságát kihasználva szexuálisan bántalmazzák őket. Külön kitért a gyermekek szellemi demoralizációjára, károsodására is. Tardieut a gyermekek ilyen kihasználása, szinte rabszolgaként való foglalkoztatása mélységesen felháborította.

⁶TARDIEU, A.: Mémoire sur les modifications physiques et chimiques que détermine dans certaines parties du corps l'exercice de diverses professions, pour servir à la recherche médico-légale de l'identité. Annales d'Hygiène Publique et de Médecine Légale, 42, 1849, 388–423.

⁷TARDIEU, A.: Mines, Mineurs. In Dictionnaire d'hygiène publique et de salubrité (2nd ed., Vol. 3, pp. 35–81). Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1862a

⁸TARDIEU, A.: Travail des enfants. In Dictionnaire d'hygiène publique et de salubrité (2nd ed., Vol. 4, pp. 258–282). Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1862b

Korának haladó gondolkodású tudósa volt és számos olyan területtel foglalkozott, ami a mai napig komoly etikai dilemmákat vet fel. Ilyen volt pl. az abortusz, a homoszexualitás, a szifilisz, a fulladás, az őrület, a függés, a mérgezés és a tetoválások. Kollegái szerint is kiemelkedő igazságügyi orvosszakértő volt. Képes volt a problémák lényegének megragadására, gondolkodása logikus volt, de időnként hajlamos volt a kategorikus kijelentésekre. Tehetséges vitatkozó és meggyőző előadó volt.

A „Kriminalisztikai tanulmány az erkölcs elleni bűncselekményekről” című tanulmányában 632 szexuális bántalmazási esetet dolgoz fel, mely eseteknek az áldozatai a nők mellett főleg gyermekek voltak, valamint 302 olyan esetet, ahol az áldozatok férfiak voltak.⁹

A gyermekbántalmazást súlyos közegészségügyi problémának tekintette. A gyermekkel való rossz bánásmód szinte minden területével mélyrehatóan foglalkozott és sokat publikált. Kiemelten foglalkozott a fizikai és szexuális bántalmazással, valamint az elhanyagolással és a gondatlanságból elkövetett csecsemőgyilkosságokkal. Könyvében felhívta a figyelmet arra, hogy az orvostársadalom teljesen elhanyagolja a gyermekeket ért szexuális abúzus témakörét, annak ellenére, hogy kutatásai szerint nagyon magas számban történik szexuális visszaélés a gyermek kárára. Leírta a női nemi szerveket és a szűzhártya normál szerkezetét. Ennek azért volt jelentősége, mert többször védekeztek a visszaélés elkövetői azzal, hogy a gyermeknek születése óta nem is volt szűzhártyája, így nem történt bántalmazás. Tardieu ezt cáfolta. Azonosította a behatolással történt és a behatolás nélküli szexuális erőszak/zaklatás klinikai tüneteit is. Teljesen elítélően beszélt a családon belüli erőszakról, melyet apák/fiútestvérek követnek el, a gyermekek szexuális használatáról, valamint a családi környezet hallgatóságos beleegyezéséről, elnézéséről. Határozottan állást foglalt az ellen a tévhit ellen is, hogy a nemi betegségen segít a fiatal lányokkal folytatott szexuális aktus. A szexuális zaklatást követő hosszútávú pszichés károsodást (a mai terminológiával élve a poszttraumás stressz szindrómát a PTDS-t) is ő írta le.

A gyermekekkel szembeni visszaélésekről, bántalmazásokról szóló jogi tanulmánykötetében írta le a bántalmazott gyermekek klinikai tüneteit.¹⁰ 38 bántalmazott gyermek esetét ismertette, akik közül 18 meghalt. Háromnegyedüket a szülők bántották és az áldozatok 53%-a 5 év alatti gyermek volt. Felhívta a figyelmet arra, hogy hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy az a szülő, aki ilyen kicsi gyermeket bántalmaz, az valamilyen elmebajban szenved. Vizsgálata szerint a szülők egyike sem volt elmebeteg, agresszív annál inkább. Tardieu részletesen elemezte az eseteket. Elemzésében rávilágított arra is, hogy az esetek egy részében nem csak fizikai bántalmazástól szenvedtek a gyerekek, de elhanyagoltak is voltak, esetenként érzelmi és/vagy szexuális abúzustól is szenvedtek.

Tardieu tanulmányozta a gyermekekkel szemben elkövetett bántalmazás szinte minden formáját. Nevéhez fűződik a különböző bántalmazási és elhanyagolási formák leírása. Ebben az időben a bántalmazott gyermekek tünettánát Tardieu-szindrómának hívták. A bántalmazás jeleit súlyosságuk szerint osztályozta.

Ennek alapján elkülönített három kategóriát,

1. a halált okozó súlyos bántalmazást,
2. a súlyos fizikai bántalmazást, mely nem okoz halált,
3. és a gondatlansággal, vagy szándékosan elkövetett gyilkosságot.

A harmadik kategóriában található esetek között találunk adatokat a SBS korai leírására. Kórboncnokként bemutatta a halált okozó erőszakos sérüléseket (pl. koponyatörést, agyvérzést) és a jellegzetes bőrsérüléseket. Bemutatta a szülők két leggyakoribb védekezését. Egyrészt cáfolta, hogy a sérülések a

⁹TARDIEU, A.: *Étude médico-légale sur les attentats aux moeurs* (1st ed.). Paris: Librairie JB Baillie`re et Fils.1857.

¹⁰TARDIEU, A.: *Étude médico-légale sur les s`evices et mauvais traitements exerc`es sur des enfants*. Annales d'Hygi`ene Publique et de M`edecine L`egale, 13,1860, 361–398.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

szülők állításával szemben véletlenül alakultak ki. A sérülések elhelyezkedése, valamint a lenyomatuk alapján felismerhetők a szándékosan okozott sérülések. Ezek a meglátások a mai napig használatosak. A szülők másik része hivatkozott a testi fenytéshez való jogára. Tardieu szerint ez nem állt arányban az általa talált testi sérülések súlyosságával. Újabb kriminológiai tanulmánya a csecsemőgyilkosságokkal foglalkozott.¹¹ Párizsban 1837-1866 között 726 csecsemőgyilkost azonosítottak. Igazságügyi orvosszakértőként a csecsemőgyilkosságot az élő újszülött megöléseként határozta meg. Ezért vizsgálatainak a célja annak a megállapítása volt, hogy a szülés után élt-e a gyermek, meg kellett állapítania a halál okát és a differenciál diagnózist felállítania. Tardieu 555 ilyen esetet vizsgált! A vádlottak 91% az anya volt, a háromnegyed részük házasságban élt és több, mint 80%-uk analfabéta volt. Koponyatörések estén megkülönböztetett szülési sérülések okozta töréseket, véletlen leesést/baleseteket és szándékosan okozott sérüléseket. Megállapítása szerint a gyermekek halálának fő oka a fulladás volt, sokszor külsérelmi nyom nélkül. Részletesen leírt 60 esetet, melyek között figyelemre méltó 4 cselédlány esete. A boncoláskor a gyermekeken nem voltak külsérelmi nyomok, ellenben jelentős mennyiségű vért talált az agyban, annak ellenére, hogy a külső vizsgálat nem utalt erőszakra. Tardieu úgy vélte, hogy ez természetellenes és az agy sérülését inkább másodlagos sérülésnek vélte. Nem talált azonban magyarázatot arra, hogyan keletkeztek a gyermek halálához vezető klinikai tünetek. Nem hitt a mai terminológiával élve a szülés utáni depresszióknak nevezett állapotban, de azt elismerte, hogy vannak olyan szülés utáni esetek, amelyek hasonlóságot mutató, jellegzetes tünetekkel járnak (ő maga ezt gyermekági örültségnek nevezte).

Tardieu a XIX. századi Franciaország legjelentősebb kutatója volt. A gyermekbántalmazás felismerése és klinikai leírásai megalkotásában végzett kiemelkedő munkája ellenére ezen a területen sem a saját kortársaitól, sem orvostársaitól nem kapott elismerést. Ez alól kivétel volt talán a gyermekek kizsákmányolására vonatkozó tanulmánya. Hatására sok helyen törvényeket hoztak a szörnyű állapotok javítására (főleg az angol és skót gyárakban, valamint szénbányákban javult valamelyest a gyermekek helyzete). Élete vége felé ő maga is elismerte, hogy nem tudta meggyőzni kollegáit a gyermekbántalmazás társadalmi jelentőségéről és súlyos felnőttkori következményeiről. Sikertelenségének legvalószínűbb oka az volt, hogy nem vette figyelembe a kor által elfogadott nevelési módokat. Szinte mindenki által gyakoroltak szerint a gyermek nevelése/fejtés szülői jog volt, vagyis magánügy ki, hogyan és mennyire súlyosan bünteti meg a gyermekét. Ezért úgy döntött, hogy az 1860-as könyvét szinte szó szerint reprodukálja, és utolsó könyveként kiadja.¹² Munkásságának talán legfontosabb üzenete, hogy ő volt az első orvos, aki megértette a gyermekbántalmazás jelentőségét. Leírta a SBS tüneteit, de majd csak jó 100 év múlva tudta a tudomány bizonyítani feltételezése helyességét. Mindehhez a röntgensugár felfedezése és számos utána jövő tudós munkássága kellett.

Tardieu halála után munkája szinte feledésbe merült. Utóda figyelmen kívül hagyta a Tardieu által leírt klinikai tüneteket és a szexuális zaklatás területén a gyermekek beszámolóját „gyermeki fantázia” kategóriába sorolta.

Franciaországban a gyermekek fizikai bántalmazásáról csak néhány orvosi cikk született egészen addig, amíg Parisot és kutatótársa Caussade több mint, 1700 olyan gyermekbántalmazási esetet jelentettek, amelyek eljutottak a vádemelésig.¹³

¹¹TARDIEU, A.: *E´tude me´dico-le´gale sur l’infanticide*. Paris: Librairie JB Baillie`re et Fils.1868.

¹²TARDIEU, A.: *E´tude me´dico-le´gale sur les blessures*. Paris: Librairie JB Baillie`re et Fils.1879.

¹³PARISOT, P. CAUSSADE, L.: *Les s´evices envers les enfants*. Annales deM´edecineL´egale, 9, 1929,398–426.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

Skócia, Gyermekhalál - Scotsman 1930. június 12 kedd és 1930. június 30. szombat^{14,15}

A „Scotsman” 6. oldalán megjelent meg a hír egy gyermekhalálról. A férjet a 35 éves Sidney Joseph Strand gyanúsítottat azzal vádolják, hogy megölte a 7 hónapos kisfiát. Az elhunyt kisfiún kívül a házaspárnak még három gyermeke volt, akik közül a legidősebb is mindössze 7 éves! Az apának sikertelen volt a vállalkozása, most éppen nincs munkája, munkanélküli segélyen van otthon. A gyilkosság reggelén május 30-án a felesége Mable Gertrude Strand elvitte a két nagyobb gyereket iskolába, a harmadikkal elment valahová. A kicsivel az apa egyedül maradt otthon. Mire a feleség hazaért, az orvos és a rendőrség már a helyszínen volt. A gyerekhez hívták ki, aki a földön feküdt és nehezen lélegzett. Nem lehetett már megmenteni. A feleség megkérdezte férjét mi történt? A férj azt válaszolta „felvettem a gyereket a vállamra és biztos túl erősen megráztam”. Nem kérdeztem tovább, mert a gyermek megmentése fontosabb volt. A férjem azt mondta még „mentsük meg a gyereket, ne hagyd, hogy megfosszanak a gyerekeimtől”.

Mr. Vincent Evans nyomozó az első meghallgatáson megkérdezte mi történt. Az apa azt válaszolta „Édes istenem, nem én csináltam. Elkapott a szenvedély, fogtam a babát és utána nem emlékszem mi történt”.

A tárgyaláson Mr. Evans megkérdezte Mrs. Strand-ot, a koronatanút, korábban bántotta-e a gyermeket a férje? (az ügyvéd tiltakozott a kérdés ellen). „Megfenyegetett, hogy megöl engem és a gyereket. Két alkalommal is az égő gyertyát a gyerek fölé tartotta, de nem égette meg. Egy másik esetben, amikor hazajöttem a gyermek szája vérzett. A férjem azt mondta, hogy sírt a gyermek és tejet adott neki. A kanál okozta a száján a sérülést”. Nagyon sajnálja, hogy a férje ellen kell vallania, mert a legkisebb gyermek születéséig nagyon jó apa volt. Szerinte nem szándékosan, gonosz cselekedetként tette, amit tett és szerető apja a többi gyerekeknek.

Mr. Rodwell, az NSPCC (gyermekvédelmi szolgálat) felügyelője már márciusban látta, hogy sovány a gyermek és el van törve a lába. Elintézte, hogy a gyermeket ellássák a Barnet kórházba. Miután kikerült a kórházból a gyermek Mr. Rodwel újra hívta őket otthon. A férj azt is beismerte, hogy a gyermek fejét a víz alá nyomta. Mr. Rodwel nagyon sajnálja az esetet.

A tárgyalásra beidézték Mrs. Ethel Muckle-t szomszédot. Elmondta, hogy a férj nem akarta a gyereket, családott volt amiatt, hogy a gyermek fiú lett, pedig ő lányt akart. Korábban tanácsolta az elkövetőnek, hogy ha sír a gyerek ne nyúljon hozzá. A bíróságon megkérdezte, hogy most mi történt. A válasz ’...I only shook the baby...’ (csak a babát ráztam).

Andrew Muckle, Ethel férje elmondta, hogy megérkezése után az elkövető azt kérdezte tőle „Ez gyilkosság? Ezért fellógnak?” Válaszoltam: „Biztos vagyok benne, ezt megtehetik”

Sir Bernard Spilsbury patológus előzetes vizsgálata alapján a halál oka agyvérzés, mely úgy keletkezhetett, hogy a gyermek fejét egy kemény felülethez nyomták. A boncolás megállapította, hogy a gyereken különböző szorításból eredő foltok voltak, az agyán pedig több helyen vérömleny, ami nagyfokú rázásra utalt.

Az apa tettéért 5 év börtönt kapott. (2. ábra)

¹⁴ Children Death, Scotman Juni 12. 1930.

<http://archive.scotsman.com/search/results?basicsearch=a%20child%27s%20death%201930&page=2>

¹⁵ Death of baby boy, Scotman Juni 28. 1930

<http://archive.scotsman.com/viewer/print/BL/0000540/19300628/276/0016>

2. ábra Az apa tettéért 5 év börtönt kapott

Amerikai Egyesült Államok, New York Times 1937¹⁶

Joseph Molinar ügyész másodfokon 1937. február 16-án meghallgatta a 27 éves vádlottat, a 15 hónapos halálba rázott gyermek ügyében. A kisfiú Mrs. Thomas Hinkley fia sírt, és amikor a vádlott felvette, akkor a kisfiú megharapta. Dühében megrázta. (3. ábra)

3. ábra Dühében megrázta a rábizott kisfiút

¹⁶ Shook Baby to Death, New York Times February 17, 1937.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1937/02/17/94338818.html?pageNumber=22>

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

Amerikai Egyesült Államok, 1956 Virginia B. Jaspers, a sorozatgyilkos bébiszitter¹⁷

Virginia Jaspers egy csecsemőgondozó volt a Yale egyetemről nyugatra elhelyezkedő előkelő környéken, ahol a szülők megengedhették maguknak, hogy gyermekük mellé gondozónőt fogadjanak fel szülés után. 1924-ben a connecticuti New Haven-ben született, ismert családba (apja William Jasper volt szenátor, húga pedig sorra nyerte a szépségversenyeket). 14 éves koráig teljesen hétköznapi külseje volt, akkor azonban ismeretlen ok miatt óriásira nőtt. Az iskolában sokat csúfolták, lónak vagy elefántnak nevezték. Magányos életet élt, inkább férfias vonásai voltak, lassú volt és elhízott. Az ápolói végzettségét 1942-ben szerezte meg. Örömet a gyerekekben, a filmekben és a fagyaltban találta meg. Valamiért azonban a szülőknek tetszett az óriás nő, bizalmat ébresztett bennük.

1948-ban volt az első alkalom, amikor egy gyermek, a 13 napos Cintia Hubbard meghalt Virginia szolgálata alatt. Ismeretlen ok miatt leállt a légzése. A család és az orvosok születési rendellenességnek tudták be az esetet, bár a boncolás duzzadt agyat, agyvérzést és a szemek bevérvését találta.¹⁸ Két évvel később a család megbízta újszülött fiúk felügyeletével. Virginia azonban már az orvosok fókuszába került, mert megmagyarázhatatlan sérüléseik voltak a gyermekeknek, akikre felügyelt. Kezdeményezték törlését a hivatásos gyermekápolók közül. 1951-ben a 2 hónapos Jennifer Malkan fulladás következtében meghalt. 1955-ben Dr. Robert Shapiro felvetette, hogy gyanús neki a járnai nem tudó Bruce Schaefer lábtörése is. Ennek ellenére Virginia tovább dolgozott. Így érkezett el 1956. augusztus 23-a délután 2.30, amikor Virginia segítséget hívott a 11 hetes Abbe Kapsinowhoz. Állítása szerint az éjszaka hallotta, hogy a gyermek nehezen lélegzik. Abbe 2 óra múlva meghalt. Az orvosoknak ennyi elég volt, a rendőrséghez fordultak és eljárást indítottak Virginia ellen. A rendőrségen bevallotta, hogy előző este Abbe-nak „good shaking”-et (jó megrázást) adott, hogy az evés utáni légbuborékot fel tudja büfögni. Eleinte tagadta, hogy erősen megrázta a gyermeket, majd beismerte. Állítása szerint nem tudta miért tette, de idegesítették a gyerekek, túl sokat sírtak. Abbe halálát követő 2 napban a rendőrség megkereste azt az ügynökséget, melynél Virginia dolgozott. Minden általa gondozott csecsemőnél bántalmazásra utaló nyomokat találtak. Az eset napfényre kerülése után sok rémült szülő jelentkezett a hatóságoknál. A megmagyarázhatatlan sérülések értelmet nyertek. A szomorú végeredmény szerint Virginia 3 gyermeket megölt és további 12 gyermeknél, köztük az 5 hetes Robert Saidnél okozott maradandó sérülést, szellemi fogyatékosságot. Elévülés miatt nem emeltek vádat Cintia Hubbard haláláért, így csak kétféle gyilkossággal vádolták meg. Ártatlannak vallotta magát. William J. Shea bíró 10-22 évi szabadságvesztésre ítélte. Érdekes, hogy bár 7 évet töltött a Niantic Állami Börtönben mintarabként, de mégsem található róla semmi adat, hogy valaha ott volt. 2004. áprilisában 80 évesen halt meg. (4. ábra)

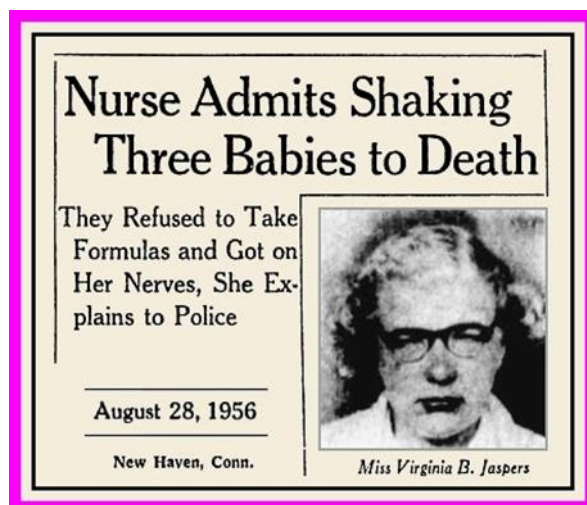
¹⁷ROSS, J. M.: „The Truth The Baby-Killing Nurse” The American Weekly (San Antonio Light Syndicated) Mar.3, 1957, pp. 12-15

¹⁸SAFERIGHT, S. A., MUNSEY, J.: Virginia Jasper - Information researched and summarized Department of Psychology Radford University

http://maamodt.asp.radford.edu/psyc%20405/serial%20killers/Jaspers,%20Virginia%20_2008,%20spring_.doc.pdf

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

4. ábra Virginia 3 gyereket ölt meg

Virginia esete jó példa arra, hogy miért kell jelenteni a megmagyarázhatatlan sérüléseket ilyen kicsi gyermekeknél. Az első gyanútól számítottan még 8 évig élvezte a jómódú, tanult szülők bizalmát és okozott sok gyermeknek különböző súlyosságú sérülést.

Amerikai Egyesült Államok, John Caffey (1895-1978)

John Caffey Utah államban született 1895-ben éppen abban az évben, mikor Conrad Röntgen felfedezte a röntgensugárzást. A Michigani Egyetemen doktorált, majd a St. Luis-i Barnes kórházban kezdett dolgozni. Az első világháborúban önkéntesként vett részt, majd utána a Columbia Egyetemen kapcsolatban álló New York-i Gyermekkórházban kezdett dolgozni. Házas volt, de nem született gyermekük. Kollegái szerint ellentmondásos személyiség volt. Az életet nagyra becsülte, de tanítványai félték tőle, vitatkozó és makacs volt, bár idővel ez a keménység eltűnt belőle. Az 1920-as években a radiológia még nem volt egy fejlett tudományterület. Előfordult, hogy kórboncnokok tartottak előadást radiológiáról. Egy ilyen konferencia után Caffey éles megjegyzést tett az előadóra, melyet meghallott a gyermekgyógyászat akkori vezetője. Megkérdezte, hogy tudná-e ennél jobban csinálni? A válasz „ennél rosszabbul aligha tudnám”.¹⁹ Így megkapta a röntgen osztály vezetését, és így lett a gyermekradiológia az életműve. Griscom szerint vérbeli tudós volt, aki szeretett a dolgok mélyére ásni. Az igazság elkötelezett híveként szkeptikus volt a szokásos magyarázatokkal szemben (Griscom 1995).²⁰ Alapító tagja volt a Gyermek Radiológiai Társaságnak 1958-ban, mely társaság a későbbiekben rendszeresen szervezett konferenciákat. (5. ábra)

¹⁹ BRAND, R.: Biographical Sketch: John Caffey, MD (1895–1978) Clin Orthop Relat Res. 2011 Mar; 469(3): 753–754. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3032856/>

²⁰GRISCOM, N.T.: John Caffey and his contributions to radiology Radiology. 1995 Feb;194 (2):513-8. https://pubs.rsna.org/doi/10.1148/radiology.194.2.7824734?url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori%3Arid%3Acrossref.org&rfr_dat=cr_pub%3Dpubmed

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

5. ábra , John Caffey (1895-1978) sötét öltönyben

Az 1946-ban megjelent cikkében, mely a hosszú csöves csontok és a subduralis haematomák összefüggéseiről jelent meg, még nagyon óvatosan fogalmaz. A trauma és a nem trauma okozta sérülésekről értekezik 6 olyan gyermek esetét elemezve, akik együtt élnek ezekkel a sérülésekkel, de a gondozók, szülők tagadták a bántalmazás tényét (az esetek felében nem volt meg a trauma története!). Ennek okaként azt feltételezte a szülők tartanak attól, hogy szándékos gondatlansággal vádolják őket. A sérülések elemzésekor megállapította, hogy azok különböző időpontokban keletkeztek, és nem talált csontbetegségekre utaló tüneteket sem. Így elfogadta, hogy ha minden egyéb okot kizár, akkor a sérüléseket szándékos vagy véletlen trauma okozta. A hosszú csöves csontok törése és az egyéb sérülések ok-okozati kapcsolatát leírta. Bár az egyik csecsemőnél felvetődött a gyermekbántalmazás, a szándékos rossz bánásmód lehetősége (a háttér dokumentációból kiderült, hogy egyik szülő sem akarta a gyermeket), de a bizonyítékok nem voltak elégségesek sem ahhoz, hogy megerősítsék a bántalmazás tényét, sem ahhoz, hogy azt teljes bizonyossággal kizárják. Minderre csak 1962-ben került sor, amikor is Henry Kempe és munkatársai leírták a "megvert gyermek szindrómát".²¹ Későbbi munkájában felhívja a figyelmet arra is, hogy a gyermeknek nemcsak egy szülő okozhat sérüléseket, hanem a vizsgálódást ki kell terjeszteni a gyermek szélesebb környezetére is (nagynénik, unokatestvérek, testvérek, babysitter, stb.).

Amerikai Egyesült Államok, Henry C. Kempe (1922-1984)

1922-ben a Németországi Breslau-ban született zsidó családba. Kamaszként 1939-ben a nácik elől az Egyesült Államokba menekült és itt végezte el az iskoláit is. A Yale egyetemen találkozott későbbi feleségével Ruth Svibergsonnal (egyben számos publikációjukban kutatótársa), akivel együtt 5 lányt neveltek fel. (6. ábra)

²¹KEMPE, C.H., SILVERMAN, F.N, STEELE, B.F.et al.: The Battered-Child Syndrome JAMA. 1962 Jul 7; 181:17-24. <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/327895>

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

6. ábra Henry C. Kempe (1922-1984)

Eredetileg a virológia területe érdekelte. Részt vett a biztonságosabb himlővakcina kidolgozásában. Ezért jelölték először Nobel-díjra. A második jelölését a gyermekekkel való visszaélések felismerésében és kezelésében végzett munkája elismeréseként kapta. A gyermekbántalmazás felismerése kapcsán a legnagyobb hatású munkája 1962-ben született. Munkatársaival közösen publikálta a „Megvert gyermek szindrómáról” szóló cikkét (Kempe 1962). A cikk újszerűsége abban állt, hogy konkrétan megfogalmazták azt a klinikai állapotot, melyben a fizikailag súlyosan bántalmazott gyermekek ezt a bántalmazást a szülőktől, nevelőszülőktől szenvedték el szándékos cselekedetként. Ebben a tanulmányban leírták a bántalmazás klinikai tüneteit, a következményeket. Javasataik szerint minden olyan esetet komolyan kell venni, ahol csonttörések, lágyrész sérülések, subduralis haematoma, szemsérülések, bőr alatti bevérzések és hirtelen gyermekhalálról van szó. Külön kiemelték, hogy az orvosoknak nagyon oda kell figyelni azokra az esetekre, amikor az általuk tapasztalt klinikai tünetek nem egyeznek a gondozó által elmondott történettel. A pszichiátriai előzmények véleményük szerint döntő fontosságú a rendellenességek patogenezisében, de ezekről csak korlátozott ismereteik voltak.

Nagyon újszerű volt az a gondolat is, hogy a gyermekeket, mint betegeiket kezeljék az orvosok, és a szülők által elmondottakat megkérdőjelezzék. Felismerték, hogy az orvosok vonakodnak kijelenteni azt, hogy szándékosan okozott sérülésekről van szó, ezért hangsúlyozták az orvosok felelősségét a gyermekekkel szemben. Kötelességük, hogy feltárják az esetek hátterét és feladatuk, hogy megakadályozzák a bántalmazás ismétlődését. Kempe szerint a gyermekek sokszor küzdenek azért, hogy valakinek el tudják mondani az őket ért bántásokat. Ezért az orvosok figyelmébe ajánlotta, hogy a röntgenfelvételeken látható elváltozások megerősítik a diagnózist. Ahogyan fogalmaztak "Az informált orvos számára a csontok olyan történetet mesélnek el, amelyet a gyermek túl fiatal vagy túl rémült ahhoz, hogy elmondja".²² Később Kempe munkája alapján számos orvos foglalkozott ezzel a kérdéssel. Megállapításaik szerint az orvosokat arra tanították, hogy bízzanak a szülőben, higgyék el, amit mondanak, mert a szülők azért vannak, hogy szeressék a gyermekeiket, így nehéz elképzelni, hogy szándékosan akarnák őket bántani. A mai napig tartja magát ez a felfogás.

A röntgenképek azonban nem mindenhatóak, sokszor nem adnak egyértelmű magyarázatot a folyamatról, aminek során a sérülések keletkeztek. Nem szabad csak önmagában értelmezni őket, szükséges a társadalmi kontextusok vizsgálata is. Kempe cikke óriási hatással volt a radiológia, a gyermekgyógyászat területén túl

²² KEMPE, H. *et al.*: 'The Battered-Child Syndrome', *Child Abuse & Neglect* Volume 9, Issue 2, 1985, Pages 143-154.144.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0145213485900055?via%3Dihub>

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

más szakterületek fejlődésére is, így pl. a bőrgyógyászatra, a szemészetre is. Munkájuk hamar „túlnyúlt” az egészségügy határain és megszólította a hétköznapi embereket, a politikát és más társszakmákat (szociális szféra, oktatás). A gyermekbántalmazás egyszerre az orvosi problémából társadalmi problémává változott és előkerült a felismerés és megelőzhetőség kérdése is. További olyan, máig ható problémára, etikai dilemmára is felhívták a figyelmet, melyet úgy fogalmazhatunk meg, hogy a „családi élet szentsége”, a magánügy és közügy nagyon is vékony határvonala.

A 70-es években újabb vitát generált egy kijelentésével, mely szerint „Túl sokat gondolunk a szülők jogaira és túl keveset a gyermekek jogaira”.²³ Valójában ez a kijelentés ebben a korban nagyon radikális volt. Csak a 90-es években kezdtek el az orvosok széles körben foglalkozni a gyermekekkel, mint „egészségügyi fogyasztókkal”, akiknek az érdekei előbbre valók, mint a szülők érdekei. A későbbiekben Kempe és munkatársai brit kollegákkal közösen dolgoztak. Együttműködésük eredményeként megállapítást nyert, hogy a két ország között nincs érdemi különbség a szülők-gyermekek közötti interakciókban. Kempe szerint „Ez a legjobb és legszörnyűbb is egyben”.²⁴

Az American Medical Association később elismerte, hogy a XX. század egyik legfontosabb közzétett orvosi kézírata volt Kempe és munkatársai 1962-es tanulmánya.

Amerikai Egyesült Államok, Frederic Silverman (1914-2006)

A New York állambeli Syracuse-ben született és itt végezte az orvosi egyetemet is. Majd a Yale egyetemen tanult gyermekgyógyászatot és a New York-i Gyermekkorházban dolgozott. Caffey munkájának követője (mindössze 9 hónapot dolgoztak együtt) és élharcosa volt annak, hogy a gyermekbántalmazás, a gyermekekkel való rossz bánásmód bekerüljön mind a köztudatba, mind az orvosok fogalomtárába. Nehéz terepre merészkedett, mert munkáit egy ideig nem is engedték publikálni, annyira újszerű volt a megközelítése a szülői felelősség szempontjából. Érdekesség, hogy Silverman volt az, aki az addigra már szinte elfeledett Tardieu munkájára felhívta a figyelmet.²⁵ 1947-ben a Cincinnati Gyermekkorház radiológiai igazgatója lett. Később sokat publikált és tanított is, nagyon elismert szakember volt. Sok közös tanulmányban Kempe társszerzőjeként dolgozott. Számos cikkében, könyvében elemzi a fej, mellkas, hasi, végtagsérüléseket és felhívja ezek jelentőségére a figyelmet. Munkája különösen fontos abból a szempontból is, hogy ő az a kutató, aki a bántalmazás tipikus ismétlődő jeleit (a fogalmazása szerint „meglepően specifikus”) is leírta. Különösen azokra az esetekre mutat rá, ahol a gyermek sérüléseinek nincs kórtörténete, vagy a sérülések klinikai tünetei bántalmazásra utalnak. Hangsúlyozta a radiológia „támogató erejét”, annak megállapításában, hogy a gyermeket bántalmazás érte-e.²⁶ Javaslatára szerint ezeknek a radiológiai bizonyítékoknak a bíróságon bizonyító erejűnek kell lenniük, így megakadályozható lenne a gyermek további veszélyeztetése.

²³CRANE, J.: ‘The bones tell a story the child is too young or too frightened to tell’: The Battered Child Syndrome in Post-war Britain and America *Soc Hist Med.* 2015 Nov; 28(4): 767–788. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4623854/>

²⁴KEENAN, M.: ‘Growing Point’, *The Times*, 24 June 1970, 13. Kempe also made another statement to this effect in: ‘Call to aid battered babies’, *The Times*, 26 June 1970, 4.

²⁵SILVERMAN, F. N. : *Pediatric Radiology* August 1 1972 VOL. 104, NO. 2 Unrecognized Trauma in Infants, the Battered Child Syndrome, and the Syndrome of Ambrose Tardieu <https://doi.org/10.1148/104.2.337>
<https://pubs.rsna.org/doi/pdf/10.1148/104.2.337>

²⁶KLEINMAN, P. K.: The Roentgen Manifestation of Unrecognized Skeletal Trauma in Infants – A Commentary *American Journal of Roentgenology* Marc 2008 Volume 190 Number 3 <https://www.ajronline.org/doi/10.2214/AJR.07.3217>

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

Nagy-Britannia, Arthur Norman Guthkelch (1915-2016)

Brit gyermekgyógyász, kollegái és tisztelői néha az „első brit gyermekgyógyásznak” nevezik. Ő volt az első orvos, aki közvetlen bizonyítékot talált a csecsemő megrázása és az agyi sérülések, agyvérzés között. Oxfordban végzett orvosként. Guthkelch a Manchesteri Királyi Kórházban, a Salfordi Királyi Kórházban, a Manchesteri Királyi Gyermekkórházban és a Hull Királyi Kórházban dolgozott. Karrierje elején nagy hatással volt rá Sir Geoffrey Jefferson idegsebész. Minden bizonnyal talán a legnagyobb hatású, a mindössze 2 oldalas cikke, a megrázott gyermek szindróma és az agyi sérülések kapcsolatáról, amelyet a British Medical Journalban tett közzé.²⁷

A rejtélyt, amit az jelentett, hogyan lehet egy gyermeknek külsérelmi nyom nélkül agyvérzése, egy egyszerű megfigyeléssel oldotta meg. Észak-Angliában, ahol lakott, a szülők gyakran úgy büntették a gyermekeiket, hogy megrázták őket. Guthkelch rákérdezett erre a szokásra. Miután ez bevett fegyelmezési forma volt, ezért a szülők nem titkolóztak, nyíltan beszéltek erről „igen, megráztam”. Ezzel párhuzamosan egy másik történetet is hallott William German-től, aki a Yale Egyetem idegsebész tanára volt. German elvitte az unokáit a vidámparkba, amikor a hullámvasút hirtelen megállt és a fejük előre és hátracsapódott. Néhány nap múlva a tanárnak nem múlt az erős fejfájása és felvételt csináltatott a koponyájáról. Ekkor derült ki, hogy subdurális haematómája van, melyet műteni kell. Úgy vélte ezt a sérülést a vidámparkban szerezte. Ennek nyomán írta le az elméletét a fej ostorcsapó mozdulatáról, melyet rázással lehet kiváltani. Leírja, hogy a megrázott gyermeknél külsérelmi nyomok nincsenek, de a rázás következtében a fej csapódik, a hídvénák túlságosan megnyúlnak, elszakadnak, így keletkezik az agyvérzés.

Ettől kezdve nagyon fontossá vált számára szülők tájékoztatása, oktatása a megrázás veszélyeiről.

Később más kutatók a munkáit felhasználva megalkották a „triád” kifejezést, mely a SBS három vezető tünetére utal (subduralis haematoma, retinavérzés és agyduzzanat). Ha ezeknél a tüneteknél nincs más magyarázat, akkor megalapozott a SBS. Bár hosszú évek óta elfogadott a kórkép leírása, azonban a közelmúltban felerősödtek azok a hangok (elsősorban a patológusok között), melyek kételkednek a felállított diagnózisban. Mások (elsősorban gyermekorvosok) kiállnak a diagnózis mellett, mert ők látják ennek a romboló hatását, azoknál a gyermekeknél, akik túléltek a megrázást.

Szintén esetelemzéssel támasztja alá azt a szituációt, amelyben egy anya az „őrült dühét” jelölte meg okként a gyermek megrázásakor. (7. ábra)

²⁷GUTHKELCH, A.N.: Infantile subdural haematoma and its relationship to whiplash injuries. Br Med J. 1971 May 22;2(5759):430-1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/5576003>

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Tománé Mészáros Andrea doktorandusz

7. ábra Arthur Norman Guthkelch (1915-2016)

Munkássága későbbi szakaszában kételyeket is megfogalmazott a kórképpel kapcsolatban. Felhívta a figyelmet arra, hogy néhány betegségnek hasonló tünete lehet, mint a megrázott gyermek szindrómának. Ezért a diagnózis felállításánál nagyon körültekintőnek kell lenni, mert „ha tévesen diagnosztizálnak, akkor valószínűleg valaki élete megszűnik”.²⁸ Sokkolta az a tény, hogy tudományos eredményeit a jogász szakma úgy használja, hogy azzal időnként nem megalapozott ítéletek születnek.²⁹ Azonban vannak olyan szakemberek, akik nem osztják Guthkelch óvatosságát. Szerintük e miatt és a kételkedők miatt is emelkedik a gyermekbántalmazások száma, hiszen az elkövetők gyakran elkerülik a büntetést.

Munkája nyomán a gyermekek védelme érdekében javaslat fogalmazódott meg, mely szerint azoknál a gyermekeknél, akiknél subduralis haematómát találunk, a gyermekjóléti szolgálatok vizsgálják meg a családi hátteret.³⁰

100 évesen halt meg, de a téves bírósági ítéletek miatt még 92 évesen elkezdte saját eseteinek a felülvizsgálatát.

Összefoglalás

A gyermekkor története szorosan összefonódik a gyermekbántalmazás és gyermekekkel való rossz bánásmód történetével. Hosszú folyamat volt, ameddig az orvosok, és az emberek szembe tudtak, szembe mertek nézni ezzel a sötét oldallal. Meg merték kérdőjelezni a hagyományokat, nevelési szokásokat. Az orvosoknak meg kellett küzdeniük sok régi megkövesedett szemlélettel és időnként egymás nézeteivel is. A társadalomban újra kellett fogalmazni a gyermek értékét, a szülő-gyermek viszonyrendszerét, a fegyelmezési szokásokat, lehetőségeket, a magánélet-közélet határvonalait, orvos-beteg viszonyát és egyéb olyan kérdéseket, melyekkel ma is küzdünk, pl. az egyén-társadalom/állam felelőssége és a gyermekek védelmének lehetőségei.

A megrázott gyermek szindróma továbbra is vitatott területe nemcsak az orvostudománynak, hanem a szociális szférának és az igazságszolgáltatásnak is. A kórképnek nincs önálló BNO kódja, a tünetei

²⁸SHAPIRO, J.: Rethinking Shaken Baby Syndrome Juni 29. 2011.

<https://www.npr.org/2011/06/29/137471992/rethinking-shaken-baby-syndrome?t=1568202088632>

²⁹Special Reports.: Shaken baby syndrome: where are we today? February 26. 2015. <http://liftingtheveil.org/special-reports/shaken-baby-syndrome-where-are-we-today/>

³⁰BLUMENTHAL I.: Shaken baby syndrome British Medical Journal Volume 78, Issue 926 <https://pmj.bmj.com/content/78/926/732.full>

rendkívül sokrétűek, a háttértényezők és rizikófaktorok összetettek. A kórkép megelőzése egyrészt egyszerű és kulcsa az oktatásban rejlik. Másrészt bonyolult, mert sokkal több háttértényező van, melyet figyelembe kell venni egy prevenció program megalkotásánál.

Nagyon köszönöm a cikk elkészítéséhez Dr. Kovács Zsuzsanna házi gyermekorvos szakmai támogatását és Bolgár Fanni segítségét.

IRODALOM:

BLUMENTHAL I.: Shaken baby syndrome British Medical Journal Volume 78, Issue 926.
<https://doi.org/10.1136/pmj.78.926.732>

BRAND, R.: Biographical Sketch: John Caffey, MD (1895–1978) Clin Orthop Relat Res. 2011 Mar; 469(3): 753–754. <https://doi.org/10.1007/s11999-010-1665-1>

Children Death, Scotman Juni 12. 1930.

<http://archive.scotsman.com/search/results?basicsearch=a%20child%27s%20death%201930&page=2>

CRANE, J.: ‘The bones tell a story the child is too young or too frightened to tell’: The Battered Child Syndrome in Post-war Britain and America Soc Hist Med. 2015 Nov; 28(4): 767–788.

<https://doi.org/10.1093/shm/hkv040>

Death of baby boy, Scotman Juni 28. 1930

<http://archive.scotsman.com/viewer/print/BL/0000540/19300628/276/0016>

DEMAUSE, L.: The history of childhood. New York, Harper & Row, 1975

GRISCOM, N.T.: John Caffey and his contributions to radiology Radiology. 1995 Feb;194 (2):513-8.

<https://doi.org/10.1148/radiology.194.2.7824734>

GUTHKELCH, A.N.: Infantile subdural haematoma and its relationship to whiplash injuries. Br Med J. 1971 May 22;2(5759):430-1.

<https://doi.org/10.1136/bmj.2.5759.430>

KEENAN, M.: ‘Growing Point’, *The Times*, 24 June 1970, 13. Kempe also made another statement to this effect in: ‘Call to aid battered babies’, *The Times*, 26 June 1970, 4.

KEMPE, C.H., SILVERMAN, F.N, STEELE, B.F. et al.: The Battered-Child Syndrome JAMA. 1962 Jul 7; 181:17-24. <https://doi.org/10.1001/jama.1962.03050270019004>

KEMPE, H. et al.: ‘The Battered-Child Syndrome’, Child Abuse & Neglect Volume 9, Issue 2, 1985, Pages 143-154. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(85\)90005-5](https://doi.org/10.1016/0145-2134(85)90005-5)

KLEINMAN, P. K.: The Roentgen Manifestation of Unrecognized Skeletal Trauma in Infants – A Commentary American Journal of Roentgenology Marc 2008 Volume 190 Number 3

<https://doi.org/10.2214/AJR.07.3217>

PARISOT, P. CAUSSADE, L.: Les s’evices envers les enfants. Annales de Médecine L’égalé, 9, 1929, 398–426.

ROSS, J. M.: „The Truth The Baby-Killing Nurse” The American Weekly (San Antonio Light Syndicated) Mar.3, 1957, pp. 12-15

SAFERIGHT, S. A., MUNSEY, J.: Virginia Jasper - Information researched and summarized Department of Psychology Radford University

http://maamodt.asp.radford.edu/psyc%20405/serial%20killers/Jaspers,%20Virginia%20_2008,%20spring_.doc.pdf

SHAHAR, S.: Gyermek a középkorban. Budapest, Osiris. 2000

- SHAPIRO, J.: Rethinking Shaken Baby Syndrome Juni 29. 2011.
Shook Baby to Death, New York Times February 17. 1937.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1937/02/17/94338818.html?pageNumber=22>
- SILVERMAN, F. N. : Pediatric Radiology August 1 1972 VOL. 104, NO. 2 Unrecognized Trauma in Infants, the Battered Child Syndrome, and the Syndrome of Ambroise Tardieu
<https://doi.org/10.1148/104.2.337>
- Special Reports.: Shaken baby syndrome: where are we today? February 26. 2015.
<http://liftingtheveil.org/special-reports/shaken-baby-syndrome-where-are-we-today/>
- TARDIEU, A.: Étude médico-légale sur les sévices et mauvais traitements exercés sur des enfants. Annales d'Hygiène Publique et de Médecine Légale, 13, 1860, 361–398.
- TARDIEU, A.: Étude médico-légale sur l'infanticide. Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1868.
- TARDIEU, A.: Étude médico-légale sur les attentats aux mœurs (1st ed.). Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1857.
- TARDIEU, A.: Étude médico-légale sur les blessures. Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1879.
- TARDIEU, A.: Mémoire sur les modifications physiques et chimiques que détermine dans certaines parties du corps l'exercice de diverses professions, pour servir à la recherche médico-légale de l'identité. Annales d'Hygiène Publique et de Médecine Légale, 42, 1849, 388–423.
- TARDIEU, A.: Mines, Mineurs. In Dictionnaire d'hygiène publique et de salubrité (2nd ed., Vol. 3, pp. 35–81). Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1862a
- TARDIEU, A.: Travail des enfants. In Dictionnaire d'hygiène publique et de salubrité (2nd ed., Vol. 4, pp. 258–282). Paris: Librairie JB Baillière et Fils. 1862b
- The Proceedings of the Old Bailey, 1674-1913
https://www.oldbaileyonline.org/browse.jsp?id=t18280410-17&div=t18280410-17&terms=Catherine_Welch#highlight
- VAJDA, Zs. KÓSA, É.: Neveléslélektan. Budapest, Osiris Kiadó 2005
- VINCZE, L.: Appendix neveléstörténeti munkákhoz (A „fekete pedagógia” történetéből) Magyar Pedagógia 91. évf. 3–4. szám 195–214. (1991)